

230

2 of 1000 S. 1000
to 1000 S. 1000

2
pr-28

Խաչատրյան Գաբրիել

14 JUL 2009

“ՀՈՂԱԿԱԹ” ՄԱՏԵՆԱՀԱՐ ԹԻԻ 1

Ս ԵՐ Ա Ճ Ա ՈՒ Ն Դ
Ե Ի
Ս ԵՐ Ա Ն ՈՐ Ո Գ ՈՒ Թ Ի Ն

Գ Ր Ա Յ
Գ Ա Ր Ա Գ Ի Ն Ե Պ Ի Ս Կ Ո Պ Ո Ս Ժ Ր Ա Պ Ի Զ Ո Ր Ն Ի



ՏՊԱՐԱՆ 3. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

1927

2
Խ-28

Ա Պ Ե Ր Ե Վ

«ՇՈՂՈՎԱԹ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»-ը, որուն կը ձեռնարկենք նոր Տարիի առիթով, նպաստի պիտի ունենայ պարբերական հրատարակութիւններով մշակելու ռուսաբանելու ընկերային կրօնաշունչ առողջ բարոյականի մը հիմնական սկզբունքները: Կրօնական-դասնական յարատարիւններ դուրս կը մնան այս նպատակէն:

Մատենաշարը պիտի ջանայ խօսիչ պետականացած շեղումով ու ռձով, գոհացնելու համար՝ որքան հնար է՝ առեւն ճաշակի եւ ժողովրդային առեւն խաւի ընթերցող: Ուստի դիտուել եղած է ու պիտի ըլլայ հոգեւորական քեւ շխարհական զանազան գրիչներու՝ որովհետեւ իրենց գնահատուած կարողութեամբը սիրեն բերել իրենց մասնակցութիւնը, հնարաւորելու համար այդ հաճելի եւ օգտակար պետականութիւնը:

Փափաքելի է որ Քահանայական Միութիւնը բարեկամական ըլլայ ո՛չ միայն առեւն իրենց մեջ մեջնելու «Շողակաթ Մատենաշար»-ը, այլ նաեւ իր ձեռնհաս անդամներուն միջոցով ընդարձակելու եւ պարզաբանելու մշակուած նիւթերը անոնց տրամադրուած Եկեղեցիի եւ իրենց բնակարանէն: Ասիկա շատագոյն առիթը կ'ըլլայ արժեքներու փոխանակութիւն կոչուելու իրենց աւետարանիչ եւ բարձրացնելու անոնց վարկը Եկեղեցիին սիրող բայց անկից բարոյական սնունդ ակնկալով համընթացան առջեւ:

Այս հրատարակութիւնը, քեզայրուած լիկ բարոյական հարկադրութենէ, չհետապնդելու նիւթական որ եւ է շահ, իր նշանաբանն ըլլալով՝ «Չեմ ուզեր ձեր ունեցածը, այլ կ'ուզեմ զձեզ»: Այս հաստատաւորութեամբ «Շողակաթ»-ի գրիչները պիտի տրուին բոլոր փափաքողներուն անխափ՝ գրեթէ ձեռք: Գրեթէ ըսելով, փասեցի ապահովելու համար ձեռնարկին տպագրական եւ տնտեսական ծախքերը հատուկ հիմնադրամով մը՝ պիտի ընդունուի նուազագոյնը երկու դանկիկանի կաւաւոր փոխարժեք մը: Կեդրոնացնելով պիտի ըլլայ Դաշարիոյ Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

ՎԵՐԵԾԱՌՈՒՄ

ԵՒ

ՎԵՐԵՍՈՐՈՒՄ

«Առանց վերածնունդի կարելի չէ տեսնել
Աստուծոյ թագաւորութիւնը»:

ՅԻՍՈՒՍ

«Մի՛ յարմարիք այս դարուն, այլ կերպա-
րանափոխուեցէ՛ք մտքի նորոգութեամբ, որ-
պէսզի կարենաք որոշել թէ ո՞րն է Աստուծոյ
կամբը, ո՞րն է բարին, Աստուծոյ հաճելին
ու կատարեալը»:

ՊՕՂՈՍ

Ընկերային ներկայ իրաւակարգը ա՛լ տեսլի չեշտած է
այն երկրնորանքը՝ որուն առջև կը գտնէ ինքզինք չուա-
րած մարդկութիւնը կեանքի բարոյական մարզին մէջ մա-
նաւանդ: Հին ու նոր արժէքներու գնահատութիւնն է այդ:
Հինը՝ որ ունի կրօնի օծութիւնը, և նորը՝ որ ունի գիտութեան
ջնարակումը: Ոչ ոք թող խորհի թէ այս գրիչը կրնայ նպա-
տակ ունենալ՝ կանխակալ կարծիքներէ առաջնորդուած՝ կրօ-
նը ջատագովելու համար գիտութիւնը պարսաւել: Առանց
պատճառի չէ որ կրօնի համար «օծութիւն» և գիտութեան
համար «ջնարակում» բառերը գործածեցինք: Մեզի համար
ինչ որ իրական ու անժխտելի արժէքը կը կազմէ կրօնին՝
համագրութիւնն է բարոյական այն պարզ ու բարձր սկզբ-
բունքներուն՝ որոնց վրայ միայն կարելի է կառուցանել ըն-
կերային տիպար ու բովանդակ մարդկութիւնն ընդգրկող
հասարակարգը. և ինչ որ խոտելի ու վնասակար կողմը
կը պարզէ գիտութեան՝ այն մեկերեւութային ուսուցումն է՝
որով միտքը անկարող կ'ըլլայ ֆիզիքական օրէնքներու հը-

րաչալի յայտնաբերութեանց մէջ տեսնել հիմքերը կեանքի
բարձրագոյն ճշմարտութեանց, հետեւաբար և բանալին մարդ-
կային ճակատագրին: Ո՞վ պիտի չուզէր բարձրօրէն գնահա-
տել ինչ որ մարդը ընդունակ կ'ընէ նուաճելու անասունը ի՛ր
խօսկ մէջ և երկնաթռիչ թեւեր հագցնելու երկրասող թրթու-
րին: Կրօնի մաքուր և պայմանագրական ամէն ձեւերէ ու
վարդապետական բոլոր խրթնութիւններէ վեր ներշնչումները
անա՛ կուտան մարդուն այդ կարելիութիւնը: Դարձեալ, ո՞վ
պիտի չմեղադրէր ինչ որ մարդը կրնայ առաջնորդել զէպ ի
անբանաջուժ, ցամքեցնելով անոր մէջ հողին աղնուացնող
զուարթամիտ խանդավառութեան ամէն վճիտ աղբիւր:
Գիտութեան տարտամ ու միակողմանի վերլուծուած յայտ-
նութիւնները՝ հո՛գ կը տանին անա՛ մարդը: Ի՞նչ կասկած որ
օծութիւն մը պէտք է մարդկային կեանքին, որպէսզի կա-
րելի ըլլայ բոլոր տեսանելի գեղեցկութիւններու մէջէն վա-
յելել անտեսանելի գեղեցկութիւնները, մոգական երեւոյթ-
ներու ընդմէջէն գտնէ նշմարել սքանչելի իրողութիւնները
և որպէսզի ամէն գառնութիւն անուշնայ: Այսպիսի օծու-
թիւն մը կը ծորի այն կրօնաշունչ հաւատքէն՝ որ աչք մը
կուտայ տիեզերքը գննելու և աչք մ'ալ յաւիտենութիւնը
տեսնելու: Զննող ու տեսնող այս գոյգ մը աչքերը՝ զի-
րար ընդգրկելով ու լրացնելով կը հնարաւորեն կեանքին
կատարեալ հասկացողութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ գիտու-
թիւնը, կրտսեր քոյրը կրօնքին, չկրնար արհամարհել ու
անուաղել այս վերջինը, առանց վտանգելու իր բարոյական
վարկը: «Բարոյական վարկը», այո՛, վասնզի կը խորհինք
թէ սխալ է գիտութեան մերժել բարոյական նկատագիր մը,
երբ չենք կրնար ուրանալ անոր ընկերային բնոյթը: Կրօնի
և գիտութեան միացման մայր-գիծը կեանքի բարոյական
արժէքներու գնահատման մէջ է գլխաւորաբար: Ճիշդ չէ ըմ-
բռնումը ֆիզիքական այն օրէնքին՝ որուն համաձայն եր-
կու զուգահեռական գիծեր յաւիտեան չեն միանար իրարու:
չէ՞ որ վայրաշարժը իր կառաչարով հրաշալիօրէն ու յաւի-

ՀԱՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆ
ԳԼԽԱՎՈՐ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
62192-67

տենապէս կը միացնէ երկաթուղիի երկու զուգահեռադիմերը մէկմէկու: Այսպէս է նաեւ մարդկային կեանքը. անոր ճամբու երկու զուգահեռական զիծերն են կրօնքն ու զիտուութիւնը: Տիեզերական Զօրութիւն մը կը վարէ այդ կեանքը:

*

Ինչպէս ֆիզիքական, նոյնպէս բարոյական աշխարհին մէջ կայ յեղաշրջական շարժում մը և գործունէութիւն մը՝ որով կը հնարաւորուին բոլոր յառաջդիմութիւնները, քաղաքակրթական բովանդակ նուաճումները: Գիտութիւնը, դաքակրթական բովանդակ նուաճումները: Գիտութիւնը, արուեստը, փիլիսոփայութիւնն իսկ, իրենց բոլոր հին ու նոր ճիւղաւորումներովն ու գրութիւններովը հետզհետէ մեր առջև կը պարզեն մարդկային միտքին հարուստ չտեսնուածը՝ որ ա՛յնքան անսպաս է ո՛րքան յարաճուն: Եղաւ ժամանակ մը, ուր մարդիկ միամտութիւնն ունեցան հանճարի հրաշակերտները որոշ թիւի մը մէջ սահմանափակելու: Վերջին երկու-երեք դարերը ապացուցին թէ մեծ Անեղբորութիւնը երեւակայութիւն մը չէր, այլ իրական չափը Անճանօթին բոլոր թաքուն ստացուածքներուն: Տիեզերական անհուն դանձարանին դռնէն ներս հազիւ մտած է դեռ՝ թերեւս միլիոնաւոր դարեր բոլորող սա մարդկային հունաւոր իմացականութիւնը:

Հակառակ այս ճշմարտութեան մարդկային միտքը, ա՛յնքան մանուկ տակաւին, այսօր ալ զերծ չէ փորձութենէ՝ վճիռներ բանաձեւելու կեանքի ամէնէն լուրջ ու սրբազան խորհուրդներու նկատմամբ: Այս վճիռները յաճախ՝ արգահատելի անցիտութեամբ՝ կ'անտեսեն հնաւանդ արժէքները, անկարող ըլլալով թափանցելու վաղեմի տարազներու տակ ծածկուած անհնամալի ոգիին: Գործնական կեանքի անուսով չե՞ն գտնուած ու չե՞ն գտնուիր մտածելորեալներ՝ որոնք աւետարանական սկզբունքները նկատած են ու կը նկատեն գուցէ գեղեցիկ՝ այլ վերացական, անհայտ՝ կեանքի իրական պահանջումներուն: «Ակուայի գէմ ակուայ» ցոյց տալու հակամէտ գազանական բնազդը քիչ հեզնած է ալ երեսը

ապտակող ձեռքին ձախը դարձնող «լոյսի որդի»ին իմաստութիւնը: Օ՛ր, այս իմաստութիւնը, որ անշուշտ օր մը պիտի յիմարեցնէ «այս աշխարհի որդիներուն» իմաստութիւնը:

Ստույգ է որ ոչինչ կայ բացարձակ այս կեանքին մէջ. ամէն ինչ յարաբերական է: Կատարելութիւնը յարացոյց (ideal) մ'է լոկ, որուն սկիզբն ու վախճանը մեր մտքի անհասութեան մէջ կարելի է փնտռել: Այս անհասութիւնը, սակայն երբ մէկ կողմէ կը հարկադրէ մեր ողջմտութիւնը՝ չափաւորել մեր եռանդը՝ հանճարի տիրապետութեանց մէջ տեսնելու վերջնական յաղթանակը, միւս կողմէ՝ չկաշկանդեր մեր ազատութիւնը՝ որոնելու և յայտնաբերելու նոր արժէքներ: Դէպի յարացոյց մեր անկասելի յառաջընթացքի պահուն մեր խուզարկու միտքը, լծորդուած ստեղծագործ երեւակայութեան հետ, կոչուած է կատարելու անխոնջ ու անվերջ պեղումներ՝ երեւան հանելու համար նոր գանձեր: Բայց մեր ուժերը չուտով կ'սպառին՝ եթէ մենք իմաստութիւնը չունենանք զանոնք վերանորոգելու:

*

Կեանքը կ'ենթադրէ ֆիզիքական և հոգեկան կարելիութեանց անբաժան միութիւն մը: Այս կարելիութիւնները դարերու կեանքով մը օժտուած ու մշակուած են, չնորհիւ յեղաշրջութեան մեծ օրէնքին՝ որով հիւլէն տիեզերքին կը վերածուի և ոյժը՝ իմացականութեան, որով «անհունապէս փոքրը» կ'ըլլայ «անհունապէս մեծը»: Թերեւս պահանջուած լրջութեամբ չէ զիտուած այս օրէնքը, բմբունելու համար բազմաբարդ օղակաւորումները այն երեւոյթներուն՝ որոնք կեանքի խորհուրդներու ծալքերը հետզհետէ կը պարզեն՝ ամէն բանի խելամուտ ըլլալու հակամէտ մտքին առջև:

Եղափոխութիւնը կամ բնաշրջումը (évolution), որ գիտութեան մեծագոյն յայտնութիւնն է և որպէս թէ պատնէշը բոլոր այն զիւրարեկ հոգիներուն՝ որոնք իրենց թուաւոր նետերով կ'ախորժին խոցեմել ու սպաննել ինչ որ

մնայուն արժէքն է բոլոր հին գնահատութեանց, ընդհակառակը հրաշալիօրէն վեր կը հանէ այդ արժէքը, կրօնի ըմբռնումը բարձրացնելով իր կատարեայ բիւրեղացումին: «Բարին», զոր արարչագործ «Եղիցին» կը ծածկէր իր մէջ, տարակոյս չիկայ թէ տիեզերական այս օրէնքին՝ Յեղաշրջումին շնորհիւ պիտի կրնար հասնիլ իր վերջնական վախճանին: Հակառակ պարագային ի՞նչ իմաստ պիտի ունենար Յիսուսի խօսքը թէ՝ «Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ»: Ականատես չենք մենք այդ աստուածային գործունէութեան: Բայց այդ գործունէութեան ասպարէզը ֆիզիքական աշխարհը չէ միայն, այլ նաև ու մանաւանդ բարոյական աշխարհը: Գերագոյն Զօրութիւն — մեր Աստուածն ու Հայրը, այսինքն արարչագործ ու նախախնամող մեծ Սկիզբը — կը յեղաշրջէ մինչև այսօր և պիտի յեղաշրջէ յաւիտեան ինչպէս տիեզերքը՝ նոյնպէս և մարդկային կեանքը: Այդ յեղաշրջումը կենթադրէ չլիթայաշար վերածնունդներ ու վերսնորոգութիւններ: Այստեղ նկատի պիտի առնենք վերածնունդն ու վերանորոգութիւնը իրենց բարոյական հանգամանքով:

*

Բարոյականը առաւելապէս ընկերային կապ մը կամ գալինք մ'է: Իբր այդ՝ ան կը կրէ զրոյմը այն չրջաններուն, այն միջավայրերուն և կեանքի այն պայմաններուն՝ որոնց մէջ ապրող ցեղերը կամ ժողովուրդները մշակած են ու կը մշակեն իրենց փոխյարաբերութիւնները: Բարոյական մը կայ վայրենի, բարոյական մը կ'իսավայրենի, բարոյական մը կ'իսաքաղաքակրթեալ ու քաղաքակրթեալ: Ասոնք հանգրաւաններն են բարոյական մեծ յեղաշրջումին: Դժուար չէ հաստատել թէ գրուած է բարձրագոյն ու բացարձակ բարոյականի մը հիմը. բայց նոյնքան դիւրին է դժբախտաբար հաստատել թէ այդ բարոյականը կը մնայ զուտ զաղափարական մը՝ որուն իրականացումին կը հետամտի ընտրեալներու անորոշ թիւ մը միայն բազմազան ճամբաներով: Շատ են դեռ խաչաձևումները՝ որոնք կը դանդաղեցնեն այդ ի-

րականացումը: Եւ այդ խաչաձևումները ցաւալի է որ մենք կը տեսնենք ո՛չ միայն աշխարհիկ՝ այլ նաև կրօնական կաղամկերպութեանց մէջ: Տխուր բան է արդարև հաստատել թէ այսօր այնքան շատ քաղաքական-բարոյական տեսութիւններ կան՝ որքան կրօնական-բարոյական հայեացքներ: Ասիկա առաջին պատահութեամբ գուցէ չափազանցուած կարծուի, բայց անվերապահ քննութիւն մը պիտի ցոյց տայ թէ աւելի քան իրականութիւն մ'է: Քաղաքական-տնտեսական-ընկերային բարդութիւններուն մօտ՝ որոնք անխուսափելիօրէն կ'ստեղծեն աշխարհիկ բարոյական մը, աւելի ճիշտ՝ բարոյականներ, չիկան կրօնական-դաւանական-եկեղեցական կնճռոտութիւններ՝ որոնք այլազան դիմակաւորումներով կը յօշոտեն ու կը բազմապատկեն ճշմարիտ ու միակ բարոյականը:

Յեղաշրջումը իր դերը կը կատարէ ու պիտի կատարէ մեր բարոյական ըմբռնումներուն մէջ, մինչև որ քաղաքական ու եկեղեցական բարոյականները կրօնի մաքուր շունչին տակ զտնեն իրենց միախառնումն ու բիւրեղացումը, ապահովելով մարդկային բարօրութիւնը: Վասնզի կրնանք վստահ ըլլալ թէ ո՛չ գիտութիւնը, ո՛չ փիլիսոփայութիւնը, ո՛չ արուեստն ու դեղարուեստը, ո՛չ ճարտարարուեստն ու տնտեսագիտութիւնը, իրենց բովանդակ հին ու նոր, մեծ ու պզտիկ նուաճումներով պիտի կրնան տալ մարդկութեան այդ երազուած ու հետապնդուած իրականութիւնը, մինչև որ համամարդկային, ուրիշ բանով՝ աստուածային գրոյծ կրող բացարձակ բարոյական մը չքանդէ ընկերային բոլոր շիւ ու հակամարտ աշխարհայեացքներու, տարբերային սկզբունքներու փխրուն չէնքերը և չկառուցանէ նորն ու րնդհանրականը:

Ի՞նչպէս կարելի է այս.—Վերածնունդներ և վերսնորոգութեանք: Վերածնունդ մը պէտք է, այո՛, անհատին համար, ընտանիքին համար, ընկերութեան համար, ազգերուն համար, մարդկութեան համար: Առաջին անհրաժեշտութիւնը սակայն, անհատին վերածնունդն է, որուն կը հետեւին բոլոր միւս վերածնունդները: Չէ՞ որ անհատին մէջ կայ և՛

ընտանիքը, և՛ ընկերութիւնը, և՛ ազգը, և՛ մարդկութիւնը. ան խստացած մեկն է սակրողին: Այս ըմբռնումով սխալ չէ մտածել թէ անհատ մը դաստիարակելը ազգ մը դաստիարակել ըսել է: Մէկ ընտրեալ՝ ամբողջ ազգ մը կարող է բարձրացնել:

Նկատելով անհատը իր այս արժէքին մէջ, ո՛րքան լըրջօրէն անհրաժեշտ է մօտենալ զայն պատրաստելու կենսական հարցին: Կրօններ ու փիլիսոփայութիւններ իրարու յաջորդեցին կամ միասնաբար ծագում առին և տիրապետեցին սիրտերու և միտքերու՝ անոնցմէ ծնելէ վերջ: Անոնցմէ ոչ մէկը, սակայն կրցաւ անհատը բարձրացնել բարոյական այն արժէքին՝ որ պիտի ապահովէր մարդկային միութիւնը՝ իր զանազան բնական թէ արուեստական ստորաբաժանումներուն մէջ: Հրէական կրօնն իսկ, զոր մարգարէական շունչ մը փորձեց բիւրեղացնել, չյաջողեցաւ տալ այդ արժէքը, քանի որ ազգային այլամերժ դրոշմը անհատին մէջ չկրցաւ ձուլել ընդհանրական նկարագիրը: Ան չըմբռնեց թէ քարերէն ալ կրնային յառնել Աբրահամու զաւակներ: Անոր համար դեռ միակ «ընտրեալ ժողովուրդ» մը կար՝ որ «Իսրայէլն» էր: Անհատը այդ Իսրայէլի միակն կաւ արիւնի մեջ կը գտնէր միայն իր արժէքն ու մեծութիւնը: «Անթլփատներն» ու «հեթանոսները» (—այլազգայնները) տեղ չունէին այդ կրօնի անձուկ սահմանին մէջ:

Քրիստոնէութիւնը— Աւեստայի կրօնը, ընդլայնեց այդ սահմանը, անհատը անեկող իրրե հիմնաքար իր կառուցանելիք բարոյական մեծ շէնքին: Անհատը՝ որուն մէջ չարն ու բարին, թշնամին ու բարեկամը, ատելին ու համակրելին քանգուած պիտի գտնէին իրենց առջև ամէն միջնորդ ու խորոց և սէրը պիտի ընդգրկէր բովանդակ մարդկութիւնը:

Բայց այս անհատը դեռ իր մէջ կը կրէ երէկի բոլոր անգութեանց ժառանգութիւնը, վաղեմի սովորութեանց վերջամասնութիւնը, անցեալի ըմբռնումներու նշմարները: Պատճառն այն է որ աստիճանական յառաջատուութեամբ մը

ալիւրի զանգուածը պիտի հասնի իր կատարեալ խմորումին: Ճշմարիտ կրօնը, որպիսին է Աւետարանի Սիրոյ կրօնը, և ճշմարիտ բարոյականը, որպիսին է ա՛յդ կրօնի բարոյականը, նկատի ունին ահա ա՛յս անհատը: Աւետարանի «փոքրիկն» է այն, որուն մէջ կը թագչի «մեծը»՝ իր բոլոր իրականացած և իրականանալի կարելիութիւններով: Այս կարելիութիւններու իրականացման անհրաժեշտ պայմանն է ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ:

*

Ի՞նչ է, սակայն, այս վերածնութիւնը. ի՞նչպէս կրնայ անհատը վերածնիլ:

Անհատը օժտուած է կրկնակ «պատկեր»ներով. մէկը արտաքին ու ֆիզիքական և միւսը ներքին ու հոգեկան: Օրէ օր աւելի գեղեցիկ երեւնալ, աւելի զօրաւոր ըլլալ՝ մարդկային շա՛տ սին փառասիրութիւններէն մեկն է. եթէ կը պակսի բնական գեղեցկութիւնը՝ չուտով կը հասնի արուեստը՝ իր երբեմն ա՛յնքան արտաոտոց վրձնումներով: Զօրութեան տենչն իսկ չի՞ սանձարձակեր բռնաւորին մէջ խաժառոց ու պատառոտող բնազդներով քնացած գազանը: Կրօնի և բարոյականի անունով դժուար թէ միամտութիւնն ունենայինք արհամարհելու բնական գեղեցկութիւնները և ուրանալու հրապոյրի գերը կեանքի անտեսութեան մէջ: Բայց ի՞նչ պիտի արժէին իսկապէս գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը՝ մանաւանդ արուեստակեալը, արտաքին պատկերին վրայ, երբ անոնք գոյութիւն չունին ներքին պատկերին վրայ, կամ սրբուած ու ջնջուած են անոր վրայէն: Օրէ օր աւելի գեղեցկանալ, աւելի շնորհայտօրէն հրապուրիչ դառնալ, օրէ օր աւելի զօրանալ, աւելի ներոյժ կամբով արիանալ և տոկուն նկարագրով ամրանալ, — ա՛յս է ահա հոգիին, մեր ներքին կեանքին կոչումը: Ներքին կերպարանափոխութիւն՝ մտքի անսխալական և տեսիլի վերանորոգութեամբ, — ահա՛ և վերածնունդը՝ որ կրնայ միայն բիւրեղացնել մեր ախտավարակ հոգին: Այսօր անհատը նոյնը պիտի չըլլայ ինչ

որ էր երեկ, ո՛չ ալ վաղը այն՝ ինչ որ էր այսօր: Կենդանի չունէ մը կայ՝ որ սկիզբն է մեր վերածնունդին: Ֆիզիքական կեանքի պայմանները, որքան ալ բռնաճան մեր վրայ, մենք չենք կրնար չքմեղացնել զմեզ՝ երբ չեն կրեր այդ չունչին ազդեցութիւնը՝ պատրաստելու համար անով առօրեայ սնունդը մեր հոգիին, մեր բարոյական աճումին ու բարդաւաճումին: Ամէն օր, եթէ հնար է ամէն ժամ նոր պէտք է ծնիլ, նոր ու լաւագոյն բան մը աւելցնել մեր բարոյական ստացումքին վրայ, նուազեցնելու և հետզհետէ անհետացընելու համար ինչ որ կրնայ սպառնալ անոր գոյութեան: Մաքի նորոգութիւնը կը հնարաւորուի նոր կեանքով, ներքին նոր ու մաքուր ապրումներով:

Վտանգ մը կայ, ահաւոր վտանգ մը, որ արտաքին աշխարհէն կուգայ, կախարդանքովը այն առերևոյթ նորութիւններուն՝ զորս ներկայ դարը կը կոչէ «նորոյր»։ Այս նորոյրը չբռնատիրեր միայն մեր տարագնեւումն, այլ նաև մեր ընկերային կեանքի բոլոր երևոյթներուն, մեր շարժումներուն, մեր նիստ ու կացին, մեր վարքաւարքին, մեր աշխարհահայեացքներուն, մեր բմբռնումներուն և չնայ: Ան կը թափանցէ արգարե հոգիէն ներս, անո՛ր իսկ հագցնելով նիւթի բոլոր պայմանագրական փոփոխութիւնները և մերկացնելով զայն իր լուսեղէն թեւերէն: Ուրիշ խօսքով՝ նորոյթը կը խեղդէ հոգիին բովանդակ կենսունակ ծլարձակումները, կ'արգիլէ անոր բխումներն ու գեղումները, անոր թրթռումներն ու ծաւալումները, կը ցամքեցնէ անոր կենսագոյութեան բոլոր աղբիւրները: «Մտացածին» կարծումը իրական աշխարհի մը գէժ ան կը հանէ շիւժու աշխարհ մը՝ որ դատապարտուած է ուշ կամ կանուխ փլչելու: Այս չինծու աշխարհին մէջ հոգիի ո՛չ մէկ բարձր սլացք՝ որ տեւական արժէքով մը կարենայ իմաստաւորել ու գեղեցկացնել կեանքը:

Նորոյթը կամ նորասիրութիւնը նոր չէ սակայն իսկապէս: Աթէնք և Հռոմ ունեցան զայն: Եւ որովհետեւ անոնց

պակեցաւ բարոյական իրական ոյժը՝ անոնք մեռան: Բոլոր նոր Աթէնքներն ու նոր Հռոմները տարբեր ճակատագիր մը պիտի չունենան ապահովաբար: Ամէն դարու Հռոմայեցիներու ուղղումը է Պողոսի խօսքը. «Մի՛ յարմարիք այս դարուն»։ Այս դարուն՝ ուր բիրտ ոյժը (≡Հռոմ) և ֆիզիքական գեղեցկութիւնն ու «այս աշխարհի իմաստութիւնը» (≡Աթէնք) կ'սպառեն բոլոր հանճարներն ու տաղանդները, առանց կարենալ տալու «ամբոխին», մարդկային «անհովիւ հօտ»ին՝ ճշմարիտ «բարին», հանգիստն ու խաղաղութիւնը: Աղիտալի բան է ստուգիլ յարմարիլ «այս դարուն», ուր անէպումի անդոհանքով փոթորկուած հոգիներ՝ արգահատելի կարճատեսութեամբ մը՝ անկարող կը դառնան «որոշելու թէ թէ ո՞րն է Աստուծոյ կամքը, ո՞րն է Աստուծոյ հաճելին, ո՞րն է բարին ու կատարելը»: Այս դարը խայթող այլ ինքնասպան հեգնանք մ'ունի, երբ կը դառնայ անցեալին՝ տեսնելու համար անոր Հաւատքին հրաշքները, սնուարժ յոխորտանք մ'ալ, երբ կը նայի ապագային՝ նոր երազներու, նոր մարդարեւութիւններու խարուսիկ ու խուսափուկ ներշնչումներով: Այս դարը իր մէջ կը սնուցանէ նաև արհամարհանք մը՝ որով թերեւս ապագայ դարեր դիտեն զինքը, ժխտումնասէր ճշմարտանմանութիւններ ըսինք. վասնզի ո՛վ կրնայ յաւակնիլ թէ գտնուած է այբուբենը այն խորհրդաւոր մատենին՝ զոր պիտակաւար և գուցէ ո՛չ ճշտօրէն կը կոչենք տիեզերք: Այս դարը, այո՛, հակառակ իր բոլոր գնահատելի յայտնութիւններուն, անկարող է նշանախեց մ'անդամ փոփոխելու էութենէն այն հաւատքին՝ զոր Աւետարանը սրբագործեց ընկերային բարոյականի իր կրօնաշունչ ու խորհրդագրած օծութեամբը և որուն երկնապաշտիկ թեւերով մեր նախնիք մեզմէ նուազ երջանիկ չեղան: Այս օծութիւնը, որ անձանոթ այլ իրական լուսաղբիւրէ կը կաթիլ խիղճներու մէջ՝ փթթեցնելով հոն բարութեան ամէնէն շնորհագեղ ծագիկները, այս դարը՝ չափազանց մտահոգուած արտաքինա-

յարդար և Սէրը մոլորեցնող օծումներով՝ անկարող է ըմբռնել ու գնահատել: Այդ օծութիւնը Սէրն իսկ է, իր կատարեալ բիւրեղացումին մէջ, որ մարդկային նկարագրին կուտայ աստուածային գրոշմ, ստեղծելով անթերի ու անխաթար ի ներդաշնակութիւնը սրտին ու մտքին: Այս ներդաշնակութիւնը կը հնարաւորէ միւս կողմէ հանապազօրեայ նորոգութիւնը մտքին, իմացականութեան և իմաստութեան մեծ վառարանին՝ որ կը տնտեսէ մեր կեանքը ողջասոհ թելագրութիւններովը սրտին: Զիջերն անգամ, որոնք երբեմն ա՛յնքան աղխալխօրէն կը ցնցեն ու կը քանդեն մեր ֆիզիքական կառուցուածքը, ա՛յսպէս գործակցող սրտին ու մեղքին ցուցումներով կ'ըստանան իրենց բնականոն խաղարկութիւնները, ծնունդ տալով զօրաւոր ու շինարար կամքի մը՝ որ հեղութեամբ և համբերատարութեամբ կը փչըէ անձնահաճ քմայքի մը բոլոր յամառ բերումները: Վասնզի այդ կամքը յայտնատես է, ըլլալով ցոլքը գերազոյն կամքի մը՝ որ տիեզերքը կը զեկալարէ մեզի համար՝ զեռ ամենազոյգն չափով միայն թափանցելի հրաշալի մտածումով մը և խորհուրդով մը: Այս կամքը, պայծառ հաւատքով զօրացած մտքի այս յայտնատեսութիւնը անհրաժեշտ է, որպէսզի ամենօրեայ նորոգութիւնն ալ մեր ներքին պատկերին, մեր հոգեկան կեանքին՝ ըլլայ կարելի:

*

Վերեւ ակնարկեցինք թէ մարդիկ իրենց հետ բերած են հին ժառանգութիւններ՝ զորս այսպէս թէ այնպէս, պակասով կամ յաւելումով, կը կտակեն իրենց յաջորդող սերունդներուն: Առնուածներուն և աւելցածներուն մէջ հաւասարապէս կը գտնուին լաւերն ալ, յոռիներն ալ: Նորոգութիւնը մտքի կամ սրտի, աւելի ճիշտ՝ երկուքին միութիւնն ու արտայայտիչը եղող հոգիին այն գործառնութիւնն է՝ որով յոռիները յոտուելով լաւաչոյնները կը պահուին, կը մշակուին ու կը բազմանան: Այդ յոռիները կրօնական լեզուով կը կոչենք «անդ» և բնկերային ըմբռնումով՝ «անկերդաշնակու-

թիւններ»: Ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ մեզքը կամ աններդաշնակութիւնը կը ջնջուի անընդհատ ու յարատեւ յիշումներով: Այս յիշումները ուրիշ բան չեն բաց եթէ մարդկային իմացականութեան այն հանապազօրեայ նուաճումները՝ զորս կը խտացնենք «ֆալսախորքութիւն» բառին մէջ: Բազմաբարդ և առեղծուածային բառ մը սակայն խկապէս, վասնզի չգիտենք թէ ի՞նչ են խորքով այդ նուաճումները՝ որոնցմով ա՛յնքան գիտենք պարծիլ մերթ միամտութեամբ և մերթ արգահատելի սովորատութեամբ: Անոնք որ կրօնքը կ'ուզեն նկատել պատրանքներու կախարդող ցանց մը, փորձե՞ր են քակել պատանները ա՛յս պաճուճապատանքին՝ քաղաքակրթութեան, տեսելու համար անոր ահաւոր պարապութիւնը՝ ի դառն խաբկանքներով: Թերեւս անձկամտութեամբ կամ յոռեատեսութեամբ մեղադրուի այս գրիչը, արուած ըլլալով այն ընդհանրական պաշտամունքը՝ որուն արժանացած է այդ պուպրիկը: Նոր չէ որ իրատեսութիւնը որակուած է երբեմն յաւատեսութիւն և երբեմն յոռեատեսութիւն: Մեր աչքին առջև չէ՞, սակայն, «այս դար»ու պատկերը՝ որուն պիտի չուզենք որ նմանէր որ և է հոգի: Պէտք է փոխել պատկերը. և այդ կարելի է միայն ու միայն փոխելով անհատին ներքին կեանքի պատկերը մտքի մշտանորոգութեամբ: Վերստին ծնիլ պէտք է, օր աւուր կարենալ թօթափելու համար մեր վրայէն կամ մէջէն ինչ որ անցեալի գէշ ժառանգութիւնն է, ինչ որ վայրենական ու անասնական բնազդներու մնացորդն է, յոռի կիրքերն ու ցանկութիւններն են՝ որոնք քաղաքակրթութեան քօղին տակ աւելի նրբացած ու անզուսպ դարձած՝ կը շեղեցնեն կեանքը իր ուղիղ նպատակէն: Առանց այս ակնթիւ կերպարանախորհրդանշանը են մեր բոլոր ջանքերը, անխմատ են մեր բոլոր խօյ վազքերը՝ ստեղծելու մարդկութեան համար աւելի երջանիկ, աւելի կատարեալ հասարակարկ մը:

«Աստուծոյ թագաւորութիւնը» — ա՛յսպէս կ'որակէ Աւետարանը այդ հասարակարկը — Աստուծոյ կամքով միայն կրնայ իրականանալ երկրի վրայ և մարդոց մէջ: Այդ

կամքը ըսինք արդէն թէ ունի իր ցոյքը մեր կամքին մէջ, երբ սա չխոտորիր ողջամիտ հաւատքի ու լրջախոհ գիտութեան լուսաւոր շաւիղէն: Այդ հաւատքն ունի իր նշանաբանը. — Վերսիւն ծնիլ ու միշտ նորոգուիլ: Այդ գիտութիւնն ալ ունի ի՛րը. — Լո՛յս աւելի շոյս: Բայց առանց առաջինին երկրորդը կը մնայ՝ եթէ ոչ անկարելի՝ այլ գոնէ աննպատակ: Վերածնած հոգին և նորոգուած միտքը ճանչնալով ու նմանատպելով գերադէպ կամքը, ճանչնալով, դանելով ու գործելով բարին ու ստուռածահաճոն, հետապնդելով ուղղամբ տօրէն ու անմոլոր՝ կատարեալը, մէկ խօսքով՝ ամբողջ դօրութեամբ ձգտելով կեանքի զաղափարական բարձրութեան՝ հաւատքի և գիտութեան զոյգ թեւերով, միայն ձեռք կը բերեն կամ՝ աւետարանական բառով՝ «կը տեսնեն Աստուծոյ թագաւորութիւնը»: Եւ Աստուծոյ թագաւորութիւնը երկրի վրայ ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ այսպիսի վերածնած ու վերանորոգուած անհատներով կազմուած ընտանիքները, ընկերութիւնները, ազգերը և վերջապէս բովանդակ մարդկութիւնը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՏՐԱՊԵՉՈՆԻ

1 Յունվար 1927

Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցի
Ղալաթիոյ



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0150635

